

Undervisningsministeriet

Samarbejdet mellem skole og tosprogede forældre

– et debatoplæg inspireret af elevstemmer

Afreportering på delprojekt 4

Juli 2008

Undervisningsministeriet

Samarbejdet mellem skole og tosprogede forældre

– et debatoplæg inspireret af elevstemmer

Afreportering på delprojekt 4

Juli 2008

Rambøll Management
Olof Palmes Allé 20
DK-8200 Århus N
Denmark

Tlf: 8944 7800
www.ramboll-management.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning	1
1. Formålet med forældresamarbejdet	3
1.1 Forældrenes syn på skolens formål	3
1.2 Elevernes syn på skolens formål	4
1.3 Et fælles projekt for skole og forældre	5
1.4 Spørgsmål til overvejelse	6
2. Sproglige barrierer i mødet mellem forældre og skole	8
2.1 Dansk er nøglen til samarbejdet	8
2.2 Forståelse er altafgørende	8
2.3 Behov for tolkebistand	9
2.4 Elever som tolke	10
2.5 Forslag fra eleverne	11
2.6 Tolkning har mange fordele	11
2.7 Anerkendelse og inddragelse	12
2.8 Spørgsmål til overvejelse	12
3. Dialogen mellem forældre og skole	14
3.1 Et broget billede	14
3.2 Hvem sætter dagsordenen?	14
3.3 Samarbejdets form og indhold	15
3.4 Skolebestyrelse, forældreråd mv.	16
3.5 Forslag fra eleverne	16
3.6 Veje til en mere ligeværdig dialog	17
3.7 Spørgsmål til overvejelse	18
4. Kulturel mangfoldighed i forældresamarbejdet	19
4.1 Mangfoldighed som ressource	19
4.2 Kulturel rigdom	20
4.3 Netværk med ressourcer	21
4.4 Inkluderende fællesskaber	22
4.5 Spørgsmål til overvejelse	22
5. Nyttiggørelse af modersmål	24
5.1 Modersmål som familiens sprog	24
5.2 Skolens sprog er dansk	25
5.3 Dansk eller modersmål i hjemmet?	25
5.4 En mere vægtig stemme til forældrene	27
5.5 Inddragelse eller opdragelse?	27
5.6 Spørgsmål til overvejelse	28

Indledning

Hvordan fungerer samarbejdet mellem folkeskolen og tosprogede forældre? Og hvordan kan dette samarbejde styrkes?

En måde at kaste lys over disse spørgsmål på er at spørge eleverne om deres erfaringer og oplevelser med samarbejdet mellem skolen og deres forældre. Dette debatoplæg er blevet til på basis af dagbogsnotater og interviews med børn og unge, som åbent har fortalt om, hvordan forældresamarbejdet foregår i praksis set med deres øjne. At det er børnene og de unge, der bliver spurgt, betyder, at de meget naturligt identificerer sig med deres forældre og dermed ser samarbejdet fra det perspektiv, hvorimod lærernes perspektiv ikke indgår. Dette valg af metode sætter naturligvis sit præg på debatoplægget.

Debatoplægget kan ses som en vigtig dokumentation af, hvad tosprogede elever og unge har fokus på, når de taler om deres forældres relation til skolen. De fortæller, at deltagelse, respekt og tillid ikke nødvendigvis kendetegner forældrenes møde med skolen. Ifølge eleverne og de unge er deres forældre ofte den sårbare part i dialogen med skolen, og det er som hovedregel skolen, der sætter dagsordenen for såvel form som indhold i forældresamarbejdet.

Elevernes og de unges udsagn indikerer, at man i tosprogede familier taler mere om sprogs og kulturs betydning for magt og afmagt, end man gør i etsprogede familier. Og de tosprogede elever fungerer i højere grad som brobyggere mellem skole og hjem.

Det er altså en udfordring for skolerne i højere grad at inkludere også de tosprogede forældre i skolens fællesskab og invitere dem til at deltage aktivt i deres børns skolegang. En vigtig forudsætning for den proces er, at skolen anerkender og respekterer sproglige og kulturelle forskelligheder, og inddrager dem som en ressource både i undervisningen og i mødet med forældrene.

De børn og unge, som lægger stemmer til dette debatoplæg, er alle over 12 år og elever enten i folkeskolen eller på en ungdomsuddannelse. Som de mange citater i debatoplægget viser, er de tosprogede elever og unge ikke en homogen gruppe med enslydende opfattelser. Men på flere områder peger deres udsagn i samme retning og kan derfor bruges som pejling på, hvordan det står til med samarbejdet mellem skole og tosprogede forældre.

Som udgangspunkt fortæller folkeskoleeleverne og de unge på ungdomsuddannelserne det samme om indhold og anledning til kontakt mellem skolen og deres forældre. Det der adskiller dem er, at de unge på ungdomsuddannelserne gennemgående har en mere kritisk holdning til, hvordan samarbejdet fungerede, da de gik i grundskolen. Folkeskoleeleverne er overvejende mere positive.

Debatoplægget tager elevstemmerne alvorligt. Man kunne selvfølgelig overveje, i hvilket omfang de unge på ungdomsuddannelserne taler om en virkelighed, der ikke længere er gældende i folkeskolen? Eller om det er folkeskoleelevernes alder og mindre erfaring, der gør, at de udtaler sig mindre kritisk end de unge? Under alle omstændigheder taler eleverne og de unge naturligvis kun for sig selv, ligesom skolens og lærernes perspektiv som nævnt heller ikke indgår.

Formålet med debatoplægget er at give inspiration til, at fagfolk, forældre og elever i de ældste klasser kan diskutere, hvordan samarbejdet mellem skole og tosprogede forældre kan styrkes. Løsningerne kan uden tvivl antage mange forskellige former. Hvert af de følgende fem kapitler afsluttes med en række spørgsmål, som har til formål at hjælpe debatten og samarbejdet på vej.

Debatoplægget er et resultat af delprojektet "Styrket forældreansvar" under Undervisningsministeriets store projekt "Dette virker på vores skole". Dette projekt har haft til formål at indsamle og formidle gode erfaringer med undervisning og integration af tosprogede elever i folkeskolen.

1. Formålet med forældresamarbejdet

Hvordan oplever eleverne og de unge formålet med samarbejdet mellem deres forældre og skolen? Svaret på det spørgsmål afhænger naturligvis af, hvordan elever, forældre og skole hver især opfatter det overordnede formål med at gå i skole.

Af Folkeskoleloven (se note 1) fremgår det, at der indgår flere dimensioner i skolens formål. Skolen skal nemlig i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder og skal desuden bl.a. forberede eleverne til at deltage og tage medansvar i samfundet.

Folkeskolen er altså tiltænkt at spille en vigtig rolle i elevernes udvikling som samfundsborgere og har derfor stor betydning som dannelsesinstitution. Når forældre deltager i skolens aktiviteter, i forældresamtaler, møder, skolefester mv. møder de en skole, som ikke bare har fokus på den faglige udvikling. De sociale og kulturelle aspekter fylder også meget i skolens hverdag og dialog med forældrene.

Men hvordan oplever tosprogede elever og deres forældre skolens rolle som dannelsesinstitution? Er forældre og skole altid enige om målet med skolegangen?

1.1 Forældrenes syn på skolens formål

Elevernes og de unges udsagn viser, at der kan være forskel på, hvad forældre og lærere oplever som de vigtigste mål med at gå i skole. Lidt forenklet mener eleverne og de unge, at forældrene har meget stærkt fokus på det faglige; det vigtigste er at lære noget, så børnene kan få en uddannelse og senere et godt job.

Generelt er eleverne og de unge enige med deres forældre i den opfattelse – dog fremhæver nogle også social og personlig udvikling som et formål med skolegangen. Lærerne derimod, har ifølge eleverne og de unge ofte mere fokus på sociale kompetencer og relationer.

De tosprogede forældre har svært ved at forstå, hvis lærernes fokus på sociale kompetencer og trivsel på skolen overskygger fokus på faglige færdigheder. For dem er det deres barns faglige niveau og fremtidige uddannelsesmuligheder, der står øverst på dagsordenen. Forældrenes høje forventninger til børnenes uddannelse kan derved komme til at stå i modsætning til skolens fokus på elevens almene trivsel og sociale færdigheder. Det er dog vigtigt at understrege, at eleverne og de unge fortæller, at deres forældre også er interesserede i børnenes sociale liv.

En pige fra gymnasiet fortæller, hvordan hendes far til skole-hjem-samtalen alene ventede på at høre om hendes faglige niveau. De sociale kompetencer, som læreren lagde mest vægt på, var faren mindre interesseret i.

“Under snakken om det sociale var det ligesom om, at min far bare sad og ventede på, at han kunne stille det sidste spørgsmål. Er hun god nok? Han skulle lige have bekræftet, at det faglige var godt nok. Så var han et kæmpe smiley face bagefter. Jeg tror, at han vil leve sine drømme ud igennem mig, men det opfatter jeg ikke som en dårlig ting. Jeg ser det som en støtte, at jeg ved, at han er bag mig. Det er ikke sådan, at han presser mig til at tage en uddannelse.” (Pige, gymnasiet)

På tilsvarende måde fortæller en dreng i folkeskolen om modsætningen mellem skolens og forældrenes forventninger. Drengen oplever, at faren fokuserer meget på, at han får en god uddannelse, mens læreren også fokuserer på de sociale relationer. Selv synes drengen, at det kan være svært at navigere mellem de forskellige opfattelser af skolens formål.

"Hvis man ikke har en uddannelse, så skal man arbejde som ufaglært, og så kommer man til at arbejde hårdt fx med at filetere fisk, og min far siger, at der snart ikke er sådan nogle job tilbage i Danmark. Mine lærere ved godt, at mine forældre ikke ønsker, at jeg skal blive som dem. Jeg skulle læse Illustreret Videnskab, da jeg gik i børnehaveklassen. Det var ok, bortset fra at jeg så ikke havde så meget tid med mine venner. Mine lærere synes, jeg skal have mere tid med vennerne. Jeg ved ikke helt, hvad jeg selv synes, jeg føler mig lidt som en lus mellem to negle." (Dreng, 8. klasse)

1.2 Elevernes syn på skolens formål

Eleverne og de unge fortæller, at det vigtigste mål med at gå i skole er at få en god uddannelse og efterfølgende et godt job. Forældrenes ønske om, at deres børn får et bedre og mere stabilt liv end dem selv, er i stort omfang også børnenes egen ambition. De er meget bevidste om at udnytte de muligheder, som den danske folkeskole giver og om, at børn i mange andre lande ikke nødvendigvis har de samme muligheder for uddannelse. De vil gerne skabe sig et bedre liv og en bedre fremtid, end deres forældre har haft. En pige i folkeskolen fortæller, hvorfor hun gerne vil have en god uddannelse:

"Man skal gå i skole for at lære noget, for at blive til noget, for at forsørge sig selv. Det er det vigtigste våben, som man har hele livet. Hvis du mister dit hjem, dit land, alt... mister du ikke din uddannelse. Jeg synes, det er synd for dem, der ikke får uddannelse, som ikke tager det seriøst. Tænk, hvor godt vi har det i Danmark. Tænk på dem der bor i Afrika, og som bare drømmer om at sidde på en skolebænk. (...) Når man har muligheden for at gå i skole, skal man benytte sig af det. I mange lande koster det mange penge." (Pige, 9. klasse)

En anden pige siger tilsvarende, at uddannelse er vejen til et godt liv, til at kunne forsørge en familie og leve rigtigt:

"Man skal gå i skole for at lære noget. For at få uddannelse. For at få et godt job. For at få en god løn. Man skal passe på en familie. Uden skole bliver man nul. Man kan ikke få et job uden uddannelse. Man kan ikke rigtig leve. Der er også nogen, der ikke vil have en uddannelse. De tager et rengøringsjob. Så siger de: Bare man havde en uddannelse. Der er mange, der siger det. Hvis man tager en uddannelse, kan man få det lige, som man vil – hvis man har karaktererne." (Pige, folkeskolen)

Som citaterne viser, er der en udbredt opfattelse af, at uddannelse er vigtigt for at sikre sin familie i fremtiden. Uddannelse kædes sammen med muligheden for et godt job og med at sikre sin overlevelse i en verden, der ikke altid er stabil.

Det stærke drive og motivationen for at komme videre i uddannelsessystemet er naturligvis præget af forældrenes forventninger. Og de høje forventninger hænger i høj grad sammen med familiens minoritetsbaggrund. Forældrene er ambitiøse på deres børns vegne, og det er ikke lige meget, hvilken

uddannelse børnene får. En dreng i folkeskolen fortæller, at det skal være en uddannelse, der skaber respekt.

"Da jeg var mindre, der ville mine forældre gerne have, at jeg blev læge. Nu er de mere ligeglade. Men ikke skraldemand. Man skal have et job med respekt." (Dreng, folkeskolen)

Generelt taler eleverne om, at der stilles store forventninger til dem. Forældrene forventer, at de får høje karakterer. Nogle klager over, at deres familie er under pres fra andre familier, fordi forældre sammenligner, hvordan det går med deres børn.

Selv om uddannelse, job og faglige kvalifikationer er det vigtigste for både forældre og elever, er eleverne også klar over, at skolen har andre vigtige opgaver. Det handler bl.a. om sociale kompetencer og relationer, kulturforståelse og forståelse for forskellighed.

"Man skal også lære nogle sociale ting. Nogle samfundsting og miljø og sådan nogle ting. Alle sådan nogle ting skal man lære, synes jeg. Personlig udvikling og man skal lære om fordomme over for folk og sådan noget. Man skal lære at tage ansvar, det er vigtigt. Og være social, det er også vigtigt. At være social på en arbejdsplads, det er vigtigt, for ellers ville det slet ikke kunne gå for dig. Så ville du slet ikke kunne være nogen steder. Så har du ikke nogen fremtid. Man skal være social, synes jeg. Man kan lære det i skolen ved at samarbejde. (...) Hvor man skriver og diskuterer, mange diskussioner. Man skulle lave diskussioner i en klasse, det er vigtigt. For at høre hvad folks mening er. Hvordan de er. Diskussioner det er meget vigtigt, synes jeg." (Dreng, handelsskolen)

"Folkeskolen er en dannelsesrejse. Den åbner op for de forskellige uddannelsesretninger. Man skal klædes på fagligt og socialt. Man skal blive mere voksen." (Dreng, gymnasiet)

1.3 Et fælles projekt for skole og forældre

Samarbejdet mellem skole og forældre er forankret i folkeskoleloven, der foreskriver, at skole og forældre skal samarbejde om at leve op til folkeskolens formål. De overordnede forudsætninger for, at dette samarbejde fungerer er, at forældre og lærere har et fælles projekt, som af begge parter opleves som relevant og vedkommende. Men tosprogede forældre kender ikke nødvendigvis folkeskolens brede formål, eller de rettigheder og muligheder de har for medindflydelse på deres barns skolegang.

Samtidig er mange af eleverne og de unge klar over, at deres forældre er lavt placeret i samfundshierarkiet. Derfor argumenterer de for, at uddannelse er ekstra vigtigt for dem. De citerer deres forældre for at mene, at information om deres faglige standpunkt betyder mest i kommunikationen med skolen. På den anden side lægger skolen ofte meget vægt på det sociale. Derfor kan de føle sig klemmet mellem forældrene og skolen.

Det betyder bl.a., at skolen skal være bedre til at informere forældrene om alle dimensionerne af formålet med skolegangen – herunder forklare, hvad skolen gør for at fremme læring og give eleverne lyst til at lære. Forældrene skal altså have mulighed for at dele målsætningen med lærerne for at forstå formålet med, hvad eleverne gør. Det vil give forældrene trykthed at vide, at lærerne har en overordnet plan for læringsaktiviteterne, både de sociale og oplevelsesprægede og de mere traditionelle. Synliggørelse af mål, midler og

resultater kan give de tosprogede forældre en bedre indsigt i det danske læringsbegreb.

Kort sagt er det altså skolens ansvar at informere om formål, rettigheder og muligheder i den danske folkeskole – og sikre at det sker på en måde, der er forståelig for de tosprogede forældre. Omvendt kan skolen så have en helt legitim forventning om, at også tosprogede forældre tager aktiv del i deres børns skolegang ved både at møde op til arrangementer og tage medansvar for deres læring.

1.4 Spørgsmål til overvejelse

- Hvordan kan skolen præsentere formålet med skolegangen for de tosprogede forældre? På hvilken måde og i hvilken sammenhæng kan forældrene få bedst nytte af informationen?
- Hvordan kan skolen styrke formidlingen til forældrene om, at der er flere mål med at gå i skole?
- Hvordan kan man styrke den fælles samtale mellem elever, forældre og lærere om målene med at gå i skole? Hvornår og hvordan er det hensigtsmæssigt at sætte folkeskolens værdier og formål til debat? I undervisningen? Til skole-hjem-samtaler? Til fællesarrangementer?
- Hvordan kan man tydeliggøre skolens forventninger om forældres rolle og ansvar for de tosprogede forældre?
- Hvilke konsekvenser har eventuelle forskelle på opfattelsen af folkeskolens formål for forældresamarbejdet og for undervisningen af eleverne?
- Hvad kan skolen gøre for at bygge bro mellem tosprogede forældres syn på skolens formål og folkeskolelovens bestemmelser?
- Er de tosprogede elever udsat for et særligt krydspres mellem hhv. forældrenes og skolens forventninger til dem?

Note:

Folkeskolelovens § 1:

"§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der

- 1) forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere,
- 2) gør dem fortrolige med dansk kultur og historie,
- 3) giver dem forståelse for andre lande og kulturer,
- 4) bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og
- 5) fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati."

2. Sproglige barrierer i mødet mellem forældre og skole

Hvilke sproglige vanskeligheder – og kulturelle – har eleverne og de unge oplevet i mødet mellem deres forældre og skolen? Hvordan har problemerne givet sig udslag, og hvordan har henholdsvis forældre, elever og skole tacklet dem?

Der er ingen tvivl om, at sproglige barrierer også nemt kan blive en barriere for et velfungerende forældresamarbejde. En dansksproglig kompetence hos de tosprogede forældre er i praksis ofte nøglen til, at de forstår, hvad der foregår i skolen og hvorfor.

Men skolen skal naturligvis også samarbejde med de forældre, som slet ikke eller dårligt behersker dansk. Spørgsmålet er, hvordan de tosprogede elever og deres forældre oplever de sproglige dimensioner af samarbejdet? Og hvordan man undgår, at sprogforskelle bliver til en hindring for et godt samarbejde mellem skole og hjem?

2.1 Dansk er nøglen til samarbejdet

Elevernes og de unges fortællinger viser med al tydelighed, at familiernes tosprogethed fylder meget i samarbejdet mellem forældre og skolen. De ser deres forældres dansksproglige kompetence som nøglen til samarbejdet. Når deres forældre ikke kan dansk, er det i deres optik ensbetydende med store begrænsninger i samarbejdet:

"Det er vigtigt, at forældrene kan dansk, så de kan forstå, hvad der sker, især i folkeskolen, så kan de følge med i min hverdag. Mine forældre ved ingenting om min folkeskole. De ved ikke, hvad fagene er. Hvad jeg lærer. Jeg har prøvet at forklare dem det, men det er svært. Jeg kan ikke rigtig få dem til at forstå det. Det ville være dejligt, hvis de kunne forstå, hvad der sker." (Dreng, HTX)

Eleverne og de unge oplever, at dårlige danskkundskaber marginaliserer deres forældre, og at det i nogle tilfælde er børnene, der kommer i klemme som følge af forældrenes manglende dansksproglige kunnen. De efterlyser en større hensyntagen til både forældrenes danskkundskaber og kulturbestemte traditioner.

Generelt er eleverne og de unge meget bevidste om, at tolkebistand ville være til gavn for deres forældre. Så ville forældrene ikke behøve at gå og gruble og gætte på, hvad der bliver sagt, men kunne få alle detaljerne med.

Desuden ser nogle elever tosprogede lærere som et vigtigt bindeled mellem skolen og deres forældre og mener, at de kan afhjælpe en del af behovet for tolke.

2.2 Forståelse er altafgørende

Flere elever og unge fortæller, at deres forældre deltager i de af skolens møder og arrangementer, hvor de bedst forstår, hvad der foregår. Men ofte forstår forældrene alligevel kun delvis mødets eller samtalens indhold. Andre fortæller om lærere, der efter deres mening er gode til at tale et meget enkelt sprog, som forældrene godt kan forstå:

"De talte langsomt og tydeligt, de prøvede at omformulere det, de sagde, og så gentog de det flere gange." (Dreng, HTX)

"Mine forældre kommer altid til forældremøder. Jeg tror, at det er fordi, at de synes, at det er meget vigtigt at vide, hvad det er vi laver omme på skolen, og hvordan det går med mig. Det er mest min mor der kommer, for hun er lidt bedre til at forstå dansk. Mine forældre spørger mig altid, hvad det er vi lærer om, og nogle gange siger jeg det bare selv." (Elev, folkeskolen)

Nogle forældre prioriterer skole-hjem-samtalerne højest, fordi det her er lettest at følge med, selv om man ikke behersker dansk så godt.

"Mine forældre kom ikke så meget til forældremøder, mest til skole-hjem-samtaler. Her kunne jeg fortælle min far, hvad de ting, han ikke forstod, betød. Det kan man ikke rigtigt til et forældremøde, uden det forstyrrer de andre." (Dreng, HTX)

Ikke blot sproglige problemstillinger, men også kulturelle forskelle kan udgøre en væsentlig hindring for, at tosprogede forældre føler sig velkomne og vælger at deltage i skolens arrangementer. Denne dreng betegner på den ene side forældrene som asociale, fordi de ikke kom til arrangementerne – men på den anden side forklarer han, at der var nogle grunde til det:

"Når forældrene ikke kan forstå, hvad der foregår på forældremøderne, så er de meget asociale og kommer ikke til arrangementerne. Det går ud over eleverne. Når forældrene ikke kommer, så får lærerne et meget stereotyp billede af eleverne. Det er nok en lille smule racistisk, de tænker, at jeg er meget anderledes, min kultur og sådan, fordi mine forældre ikke kommer til forældremøderne. Men mine forældre gider jo ikke komme til arrangementer, hvor der drikkes, eller julefrokoster hvor der spises flæskesteg. På min folkeskole tog de ikke hensyn til indvandrerfamilierne. Min mor kom første gang, men gik efter en halv time. Hun kunne se, at alle talte højt og privat og drak, og min mor sad alene og havde ingen at tale med. Så kom hun ikke igen." (Dreng, handelsskolen)

Det er dog ikke alle elever, der mener, at et tættere samarbejde mellem skolen og forældrene ville være en fordel. Denne dreng synes, at det allerede er rigeligt:

"Jeg synes, lærerne og forældrene er for tæt på hinanden. De kender snart alle mine hemmeligheder." (Dreng, 6. klasse)

2.3 Behov for tolkebistand

For tosprogede familier kan tolkning være en afgørende forudsætning for samarbejdet med skolen.

"Vi har tolk med til forældresamtaler, han oversætter hvad der bliver sagt. Jeg synes, det er rart, når der er en tolk med, så behøver jeg ikke sige så meget." (Dreng, 6. klasse)

Men det er ikke altid, at tolkning er et tilbud – endsige et relevant tilbud:

"Mine forældre kom næsten aldrig til nogle møder, da der ikke var en tolk. Læreren sagde ikke noget til det. De kan stille en tolk til rådighed, så mine forældre kan forstå, hvad det handler om. For mine forældre er det primært et spørgsmål om, at de ikke kan forstå sproget, mere end det er indholdet i møderne. Mange tror, at alle indvandrere er tyrkere, det sker tit. Mine for-

ældre taler ikke tyrkisk, de taler arabisk. Derfor skal der være en arabisk tolk og ikke en tyrkisk. Jeg har været ude for, at der var en tyrkisk tolk – det kan mine forældre jo ikke bruge til noget.” (Pige, handelsskolen)

Ikke alle ser det dog udelukkende som noget positivt, at der er tolke til stede. Nogle omtaler tolke som et fremmed element, fx siger de, at tolken er fremmed over for deres lærere, og at tolken forhindrer, at forældre og lærere kan snakke direkte. Tolken er desuden med til at synliggøre familien som fremmede, ligesom alt tager længere tid, når der er to sprog i brug. Endelig kan der være uenighed om, hvordan lærernes budskaber skal oversættes.

”Jeg har haft tolk med én gang. Det var forfærdeligt. Den tone han fortalte tingene i, syntes jeg ikke var god. Fx blev ’hun kan godt forberede sig bedre til timerne’ til ’hun har brug for mere hjælp.” (Pige, gymnasiet)

2.4 Elever som tolke

Manglende tolke til forældremøder og andre arrangementer kan have nogle uheldige konsekvenser for skolens samarbejde med forældrene. Det kan selvfølgelig betyde, at forældrene ikke forstår, hvad der sker på møderne og derfor ikke kommer. En anden konsekvens kan være, at eleverne skal agere tolke. Dermed får de pålagt to roller på én gang: De skal både forstå og fortolke lærernes voksenudmelding og formidle den videre til forældrene. Samtidig er eleverne selv hovedpersoner; kommunikationen handler om dem selv.

Der er en del eksempler på sådanne situationer. Eleverne og de unge oversætter fx et brev eller en samtale, så det for forældrene lyder som om, det går bedre i skolen, end det i virkeligheden gør.

”Jeg var også til samtale på et tidspunkt, hvor jeg havde lavet lidt ballade. Der lavede jeg lidt om på det, læreren sagde, da jeg skulle oversætte for min far. Så gentog min lærer det, hun havde sagt – fordi hun kunne se på min fars reaktion, at jeg ikke havde oversat rigtigt (griner).” (Dreng, gymnasiet)

”Jeg har oplevet, at de har sendt et brev med en skideballe eller en advarsel – men mine forældre forstod det ikke, så kunne jeg lyve omkring det. Jeg sagde fx, at det handlede om en udflugt (griner).” (Dreng, handelsskolen)

Mange giver udtryk for, at det er svært for dem at være ansvarlige for at formidle skolens indhold til forældrene ved at oversætte til modersmålet, og de fleste er helst fri for det. Enkelte forklarer dog, at deres forældre er trygge ved dem som tolke, og at det derfor er en selvfølge, at de gør det. Andre bagatelliserer det og siger, at det kun er spørgsmål om oversættelse. En del elever siger, at det er svært at være tolk, fordi de ikke kender de ord, som de skal oversætte.

”Nogle gange er det ret sjovt at skulle oversætte, så kan man lære nogle nye ord, andre gange er det lidt træls, for så har man mindre tid sammen med vennerne.” (Dreng, 6. klasse)

”Det kan også være svært at oversætte. Hvis vi får et brev med fra skolen, og jeg skal oversætte det for mine forældre, så kan jeg ikke oversætte det direkte. En A4-side bliver til to linjer på arabisk, men så tror mine forældre ikke på, at jeg har fået det hele med.” (Elev, handelsskolen)

2.5 Forslag fra eleverne

Nogle elever mener, at tosprogede lærere kan afhjælpe behovet for tolke. De ser gennemgående mange fordele ved tosprogede lærere, som kan fungere som bindeled mellem skole og hjem. De kan på én gang fungere som lærere, som tolke, bistå med lektiehjælp, løse problemer og have sociale funktioner. Og så gør det mødet med skolen lidt hyggeligere for forældrene.

"Jeg oplevede engang en situation, hvor der var en tyrkisk lærer med til forældremøde. Jeg havde ham ikke selv som lærer, men de brugte ham som tolk. Det fungerede fint nok, han kom og oversatte i situationen, så de ikke behøvede at bruge en tolk. Han var jo selv lærer, så han vidste godt, hvordan det fungerede. Det var bedre end en tolk, for han havde ligesom lidt bedre føling med det." (Dreng, handelsskolen)

"Min matematiklærer var iraner. Det betød, at der blev snakket iransk med mine forældre til samtalen. Så hyggesnakkede de også lidt. Det gjorde, at samtalen blev lidt hyggeligere." (Dreng, gymnasiet)

Også behovet for kulturel forståelse og for rollemodeller er en begrundelse for ønsket om flere tosprogede lærere:

"Flere tosprogede lærere ville også være godt. Både fordi de kan hjælpe med sproget, men også fordi det er rart at se, at nogle tosprogede har klaret sig godt og er blevet lærere." (Elev, handelsskolen)

"Måske ville det være godt med nogle flere tosprogede lærere. Nogle der kender til vores baggrund og kultur. De ville kunne forstå det lidt bedre, hvis der fx er noget, man ikke må." (Dreng, 7. klasse)

Flere nævner, at det er meget bedre med skriftlige informationer end telefonopringninger, fordi man kan få breve oversat. Nogle peger på, at det er godt, når der bliver brugt flere sprog i skolen.

"Vi fik breve med hjem, både på dansk og arabisk. Det virkede godt." (Dreng, gymnasiet)

"Det kommer an på, hvilket sprog forældrene taler, om det er arabisk eller tyrkisk. Så skal skolen skrive en invitation til forældrene på fx arabisk; at forældrene skal møde op der og der. De kan også sende brev ud med information om, hvordan det går i klassen. Det er nemmere på et brev, for på min gamle skole fik man alligevel ikke lov til at tale til skole-hjem-samtaler. Så jeg synes, et brev er bedre. (Dreng, handelsskolen)

2.6 Tolkning har mange fordele

En skoles samarbejde med tosprogede forældre adskiller sig fra samarbejdet med etsprogede forældre ved, at dansk ikke kan tages for givet. At styrke samarbejdet med de tosprogede forældre er ensbetydende med, at skolen kender og forholder sig til elevernes og deres familiers sproglige baggrund. Det er skolens ansvar, at sprog ikke kommer i vejen for samarbejdet og kommunikationen med tosprogede familier.

Tolkning er en hensigtsmæssig måde at overkomme sproglige barrierer på. Tolkning har bl.a. den fordel, at det er en tovejsproces, der fremmer den gensidige forståelse. Tolkning kan altså være et lige så vigtigt værktøj til kommunikation for skolen, som det er for forældrene.

Interviewene med eleverne og de unge peger på, at det typisk er den forælder, som bedst magter dansk, der er mest aktiv i samarbejdet med skolen. Tolkebistand har også den fordel, at den modvirker, at den af forældrene, der ikke magter dansk så godt, hægtes af.

Endelig kan tolkning overordnet set opleves som en demokratisk værdi i den enkelte skoles møde med forældrene, fordi skolen hermed inkluderer de tosprogede forældre ved at acceptere familiernes sprog.

Det må stærkt frarådes, at man bruger eleverne til tolkning. Det er et meget stort ansvar at pålægge et barn. Tolkning er et professionelt hverv, og en tolk bør ikke være part i sagen. Yderligere forrykker det rollerne i familien på en meget uheldig måde, hvis et barn optræder som tolk – uanset om samtalen vedrører barnet selv eller andre familiemedlemmer.

Det er naturligvis vigtigt, at procedurerne for tolkning er klare for såvel lærere som forældre. Begge parter skal vide, hvilke muligheder der er for brug af tolke i samarbejdet. Skolens tolkepolitik kan fx også lægge op til, at der afholdes arrangementer på skolerne på forskellige sprog. Et godt budskab bliver ikke forringet ved at blive formidlet på et andet sprog end dansk.

2.7 Anerkendelse og inddragelse

Det er vigtigt for alle forældre at blive set og hørt. Ikke mindst for tosprogede forældre, som ofte er den svage part i mødet med skolen, er det vigtigt at blive anerkendt som samarbejdspartnere.

De tosprogede forældres dansksproglige kompetence er en væsentlig forudsætning for, at de forstår, hvad der foregår i skolen og hvorfor. Af den grund kan både sprog og kultur udgøre mulige barrierer for kommunikationen og dermed for et velfungerende forældresamarbejde.

Skolen bør derfor overveje, hvordan de tosprogede forældre kan indgå i kommunikationen og opnå den nødvendige viden om skolen, samtidig med at de føler sig taget alvorligt og inddraget i forældrefællesskabet på linje med øvrige forældre.

Tolkning er et oplagt redskab at bruge, fordi skolen herved både anerkender og inddrager de tosprogede forældre. En tolk kan sikre den altafgørende, gensidige forståelse mellem lærere og forældre og kan forhindre, at børn får pålagt den svære rolle som oversætter i sager, som de selv er part i.

2.8 Spørgsmål til overvejelse

- Hvordan kan skolen og den enkelte lærer bidrage til, at tosprogede forældre uden det store kendskab til det danske sprog, den danske skole og de øvrige forældre, kan føle sig godt tilpas ved arrangementerne på skolen?
- Hvordan kan skolen i forskellige situationer forholde sig til de forældre, som ikke behersker dansk?
- Hvilke erfaringer har skolen med at overvinde kulturforskelle som barrierer for samarbejdet med tosprogede forældre?

- Hvilke erfaringer har skolen med at formidle de danske traditioner for sociale arrangementer i skolens regi til tosprogede forældre?
- Bør skolen tage et særligt hensyn til tosprogede forældre fx i forbindelse med bespisning og evt. indtagelse af alkohol til sociale arrangementer?
- Hvilke fordele kan der være ved en tolkepolitik?
- Hvad bør den enkelte skoles tolkepolitik indeholde?
- Hvordan kan tolkepolitikken bedre formidles til lærere og forældre?
- Anses ansættelse af tosprogede lærere som en ressource for skolen?
I givet fald: Hvordan kan disse ressourcer så bedst udnyttes?

3. Dialogen mellem forældre og skole

Hvordan oplever eleverne og de unge det konkrete indhold i forældresamarbejdet? Hvad handler kommunikationen mellem skole og hjem om – og hvordan foregår den? Hvornår kommer forældrene på skolen, og hvad får de ud af det?

Ethvert godt samarbejde bygger på gensidig respekt – også for forskelligheder. I mødet mellem skole og tosprogede forældre kan forskellighederne hvad angår kultur, sprog, traditioner, læringssyn osv. udgøre en meget håndgribelig udfordring for samarbejdet. Så meget desto mere er tillid og respekt afgørende faktorer for, at samarbejdet kan være til gavn for begge parter.

Spørgsmålet er, om de tosprogede elever og unge oplever, at deres forældre bliver respekteret? Har forældrene indflydelse på samarbejdet hvad angår form og indhold? Får de den information, de gerne vil have og i en form, der er til at forstå? Er der tale om en reel dialog mellem skole og hjem?

3.1 Et broget billede

Eleverne og de unge tegner et broget billede af dialogen mellem skolen og deres hjem. Nogle elever fortæller om lærere, som er dybt engagerede i at skabe forståelse og gode relationer mellem skole og hjem. I andre tilfælde har forældrene en svag stemme i mødet med skolen, og der er snarere tale om envejskommunikation frem for en egentlig dialog.

Det konkrete indhold i kommunikationen spænder vidt, lige fra det faglige standpunkt, uddannelsesmuligheder, den sociale trivsel, konflikter, udflugter og fritid. De mest typiske samarbejdsformer er forældremøder, skole-hjem-samtaler, sociale arrangementer i klassen samt ad hoc-samtaler, hvis det er nødvendigt.

3.2 Hvem sætter dagsordenen?

Nogle unge fortæller om situationer, hvor lærere har gjort en særlig indsats for at komme den tosprogede familie i møde og lære den at kende på familiens egne præmisser. Og det er blevet opfattet meget positivt.

“Min lærer var rigtig god til at engagere sig i hvert enkelt barn, hun kunne vise, at hun vidste, hvad der var vigtigst for os. Hun var meget engageret i rollemodeller, familiemønstre – men ikke på sådan en overfladisk måde med, at det bare er manden, der bestemmer det hele. Det var på en lidt mere personlig måde. Selv om hun ikke altid havde forstået så meget af det, så gav det alligevel et godt indtryk, at hun forsøgte at sætte sig ind i vores familie. Det betød, at mine forældre følte sig meget mere hjemme til samtalerne.” (Pige, gymnasiet)

“Læreren kom hjem til én i de små klasser. Det var rigtig godt. Det giver et mere personligt forhold. Man føler, at de kender én bedre. Jeg kan huske, at engang der måtte jeg ikke komme med på lejr tur, men så snakkede min lærer med min storebror, og så måtte jeg godt komme med. Min bror har en stor rolle i familien. Mine forældre lytter meget til ham, fordi han har flere erfaringer fra det danske samfund og er bedre til dansk end mine forældre.” (Pige, gymnasiet)

Andre elever og unge har haft oplevelsen af, at kommunikationen mellem skole og hjem primært er foregået på skolens betingelser. Der bliver ikke altid taget hensyn til forældrenes ønsker og behov for information.

"Jeg har været med til alle samtalerne, så jeg ved, hvordan det foregik. Når min mor gerne vil snakke om noget, blev hun altid afbrudt. De sagde altid bare, vi har ikke så meget tid, vi skal tale om det her i stedet. Hun fik ikke mulighed for at sige det, hun gerne ville. Mine forældre fik at vide, at de skulle vente med at stille spørgsmål til forældremøderne." (Dreng, handelsskolen)

"Det var lærerne, der skulle fortælle mine forældre noget, mere end det var mine forældre, der skulle spørge lærerne om noget. Jeg har aldrig hørt dem snakke om, hvad de gerne ville tale med læreren om." (Dreng, HTX)

3.3 Samarbejdets form og indhold

I kapitel 1 fortæller eleverne og de unge, at deres forældre i kontakten med skolen temmelig entydigt helst vil høre om, hvordan deres børn klarer sig fagligt. Der er imidlertid stor forskel på erfaringerne med forældrenes inddragelse i børnenes fremtidige lærings- og uddannelsesmuligheder. Nogle har oplevet, at skolen har involveret forældrene i spørgsmål om uddannelse mv. på en positiv måde.

"Det talte vi om i 8. og 9. klasse. Lærerne talte med mine forældre om, hvad jeg gerne ville, og om jeg var egnet til det. Vi talte også om, hvad jeg skulle gøre for at blive bedre og dermed mere egnet for HTX. Det var mine forældre rigtig glade for." (Dreng, HTX)

"Lærerne taler også med os om uddannelsesvalg. Der bliver snakket meget om uddannelse i tosprogssteamet. Vi har mange tests, det bliver fortalt til forældrene, hvordan det går. Det kan mine forældre godt lide, det er ligesom på Sri Lanka." (Dreng, 7. klasse)

Andre har derimod oplevet, at deres forældre slet ikke blev inddraget i spørgsmålet om fremtidsmuligheder:

"De har aldrig været med til samtaler om, hvad jeg skulle bagefter. Jeg har fået dem til at underskrive nogle papirer, når det var nødvendigt, men jeg har aldrig talt med dem om det. Hverken sammen med lærerne eller alene. Men de forstår alligevel ikke, hvad handelsskole og teknisk skole er for noget." (Dreng, handelsskolen)

Andre igen har haft en oplevelse af, at kommunikationen om deres fremtidige muligheder har været præget af en negativ tilgang fra skolens side.

"Jeg har for eksempel fået at vide, at fordi jeg har en indvandrerbaggrund, skal jeg kæmpe ekstra hårdt for at komme nogen vegne." (Dreng, handelsskolen)

"Min klasselærer fortalte mig, at når jeg har indvandrerbaggrund, så skal jeg i hvert fald i 10. klasse, ellers har jeg ingen chance. Da jeg fortalte hende, at jeg ville være automekaniker, sagde hun, at det skulle jeg ikke gøre, for med indvandrerbaggrund kunne jeg ikke få en læreplads. Det er jo ikke lige-frem en opmuntring." (Dreng, handelsskolen)

3.4 Skolebestyrelse, forældreråd mv.

Kun et fåtal af de tosprogede forældre tager aktivt del i det institutionaliserede samarbejde mellem skole og forældre, dvs. samarbejdet og dialogen i skolebestyrelse, forældreråd, klasseråd osv. Og i de tilfælde, hvor de tosprogede elever og unge fortæller, at deres forældre er involveret i skolens 'officielle' samarbejdsorganer, er det ofte skolen, der har skubbet på.

"De har også vist interesse for mine forældre, de har fx inviteret min mor med i klasserådet og i skolebestyrelsen." (Dreng, HTX)

"Min mor har siddet i skolebestyrelsen. Hun valgte det ikke selv, læreren syntes, hun skulle være det. Jeg ved ikke, hvorfor læreren syntes, hun skulle sidde i skolebestyrelsen, men hun endte med at sidde der." (Pige, handelsskole)

En gymnasieelev funderer over, om samarbejdet mellem hans forældre og folkeskolen var så godt, fordi moren var meget aktiv:

"Min mor har været meget aktiv. Fx været med i forældreråd, der var et råd, der gik på tværs af klasserne. Hun arbejdede på skolen, hjalp med en masse ting. Vi havde et godt forhold til skolen, også fordi begge mine søskende gik der. Jeg ved ikke, om det blev et bedre samarbejde mellem mine forældre og skolen, fordi hun var så aktiv." (Dreng, gymnasiet)

En dreng fra 6. klasse nævner direkte sproglige vanskeligheder som forhindring for sin fars engagement:

"Min far er ikke så god til dansk, nogle gange kniber det for ham. Derfor gider han ikke være forældrerepræsentant, det ville være pinligt. Men han synes, at det er nogle gode arrangementer." (Dreng, 6. klasse)

3.5 Forslag fra eleverne

Generelt efterlyser eleverne og de unge mere information på skrift til forældrene i form af nyhedsbreve, på skolens hjemmeside mv. – helst på flere sprog. Men selv på dansk er den skriftlige form i nogle tilfælde at foretrække, fordi den kan oversættes ved hjælp af familie eller venner. Telefonsamtaler kan ifølge flere elever og unge udgøre et problem.

"Vores forældre kan ikke bare ringe til lærerne og spørge om forskellige ting – for de kan jo ikke dansk. Derfor skal der være et brev fx hver måned, så de kan få en update. Brevet skal selvfølgelig også være på arabisk/tyrkisk." (Dreng, handelsskolen)

"Man kunne lave en hjemmeside, hvor forældrene kan finde information om klasserne, hvordan det går, hvad man har for m.m. Det ville være super godt, hvis man skrev noget af det på tyrkisk og arabisk." (Dreng, HTX)

"Der skal være flere forældremøder og skole-hjem-samtaler. Så får man bedre kontakt med skolen, og forældrene kan bedre følge med i, hvad der sker på skolen. Det er vigtigt for vores forældre. To forældremøder om året er ikke nok." (Dreng, teknisk skole)

"Når man inddrager forældrene, kommer de til at lære lærerne at kende. Så føler de sig mere trygge og kan bedre samarbejde med skolen. Så det er vigtigt." (Dreng, HTX)

3.6 Veje til en mere ligeværdig dialog

Det er centralt for et styrket forældresamarbejde, at skole og forældre har gensidig respekt og gensidigt forstår hinandens handlinger og beslutninger. Nogle af eleverne og de unge taler om lærere, der var meget opmærksomme på dem og deres forældre, og som efter bedste evne har forsøgt både at tage hensyn til de sproglige barrierer og at lære de tosprogede familier at kende på deres egne præmisser.

Andre fortæller, at deres forældres spørgsmål og meninger ikke altid bliver anset for vigtige til skole-hjem-samtaler. Samtalerne fungerer altså ikke altid som en ligeværdig dialog, men bliver i nogle tilfælde snarere oplevet som en envejskommunikation, hvor det udelukkende har været skolen, der satte dagsordenen. Kombineret med at skolen heller ikke altid sikrer sig, at forældrene forstår budskaberne rigtigt, peger det på, at skole-hjem-samtaler ikke nødvendigvis fremmer det samarbejde mellem skole og hjem, som folkeskoleloven foreskriver.

Eleverne og de unges udsagn viser også, at det er vigtigt at nedfælde resultater af alle møder, der finder sted mellem forældre og lærere, hvad enten det drejer sig om en forældresamtale, et forældremøde eller et andet arrangement på skolen. Et skriftligt referat betyder, at forældrene kan trække på deres netværk til oversættelse og på den måde diskutere, hvad det er, skolen vægter i samarbejdet.

Eleverne fortæller samtidig, at telefonopringninger fra skolen til hjemmet generelt kan være problematiske, medmindre forældrene taler godt dansk. Telefonsamtalens fravær af øjenkontakt og synlig mimik gør det yderligere svært for dansksvage forældre at forstå og fortolke samtalen korrekt, og risikoen for misforståelser er stor. Det betyder, at nogle elever selv må klare telefonsamtaler med lærerne, der fx ringer for at klage over adfærd el. lignende. Og det inviterer til at være selektiv i sin oversættelse. Telefonopringninger er derfor ikke en ideel kommunikationsform med de tosprogede hjem – og slet ikke, hvis der skal drøftes problemer.

Det er påfaldende, at nogle af de unge fortæller, at deres forældre stort set ikke har været involveret i spørgsmålet om fremtidsplaner og uddannelsesmuligheder – især da det tydeligvis er et emne, der optager de tosprogede forældre utrolig meget. Samtidig har nogle af de unge følt, at deres indvandrerbaggrund har påvirket lærernes forventninger til deres fremtidsmuligheder negativt. De giver udtryk for på forhånd at føle sig afskåret fra visse valg frem for at være blevet opmuntret positivt. Nogle af de unge oplever altså, at de ikke har samme chancer i uddannelsessystemet, som de danske elever.

Ud over at inddrage de tosprogede forældre i et gensidigt samarbejde om deres børn, er det desuden vigtigt, at skolen er opmærksom på at invitere forældrene til at engagere sig og deltage i de generelle aktiviteter. De tosprogede forældre kender ikke nødvendigvis deres rettigheder og muligheder for medindflydelse på skolens beslutninger og fremtid. Her må det være skolens opgave og ansvar at synliggøre fælles rettigheder og informere grundigt om skolens opbygning med skolebestyrelse, klasseråd mv. Mange tosprogede forældre har ingen erfaringer med rettigheder og indflydelse på skolen fra deres hjemland, og har derfor brug for viden om, hvad det indebærer, og hvad man som forældre kan få ud af at engagere sig i skolens liv.

3.7 Spørgsmål til overvejelse

- Hvordan kan skolen lægge op til en reel dialog mellem skole og forældre?
- Hvordan kan skole og hjem medvirke til at begge parter i fællesskab bidrager til at sætte dagsordenen for, hvad der skal tales om til skole-hjem-samtaler og forældremøder?
- Hvordan sikrer skolen sig, at tosprogede forældre bedre forstår vigtige budskaber?
- Hvad kan skolen gøre for, at det opleves som meningsfuldt for tosprogede forældre at komme til forældremøder og andre fælles arrangementer på skolen?
- Kan og skal skolen gøre en særlig indsats for at lære de tosprogede familier at kende?
- Hvordan kan skolen formidle til de tosprogede forældre, at skolen tilstræber, at deres børn opnår samme gode faglige færdigheder som de etsprogede elever?
- Hvordan kan skolen bedre involvere forældrene i deres børns fremtidsplaner og uddannelsesvalg? Hvordan kan der tages hensyn til, at tosprogede forældre måske ikke kender så meget til det danske uddannelsessystem?
- Hvordan kan skolen informere om forældrenes rettigheder og muligheder for medindflydelse på skolen, fx via skolebestyrelsen?
- Hvordan kan skolen give de tosprogede forældre lyst til at engagere sig i skolens liv – herunder også til at deltage i skolebestyrelse, forældreråd og klasseråd?

4. Kulturel mangfoldighed i forældresamarbejdet

Hvordan oplever eleverne og de unge, at skolen møder forældrenes kulturelle baggrund? Inddrages den etniske og kulturelle baggrund som ressource i undervisningen? Og i hvilket omfang kan forældrene hjælpe deres børn med lektier og ad den vej få indsigt i børnenes skolearbejde?

Skolen er en vigtig samfundsinstitution, hvorfor det er fundamentalt vigtigt, at forældre til tosprogede børn ikke bliver set ned på af kulturelle, sproglige, religiøse eller andre årsager. En måde at inkludere de tosprogede familier er netop at anerkende og aktivt inddrage deres kultur. Kulturel mangfoldighed kan være en styrke, hvis man forstår hinanden, men hvis den gensidige forståelse og respekt mangler, kan mangfoldigheden i stedet medføre ulemper.

Spørgsmålet er, om skolen gør brug af de tosprogedes forældres viden, så de kan fungere som en støtte for deres børn i skolearbejdet? Gives eleverne mulighed for at inddrage forældrene i de emner og temaer, der sættes på dagsordenen i skolen? Arbejder skolen bevidst på at fremme en gensidig tværkulturel forståelse ved hjælp af de tosprogede familier – eller ligger der store uudnyttede potentialer her?

4.1 Mangfoldighed som ressource

Eleverne fra folkeskolen oplever generelt, at indholdet i undervisningen har en stor betydning for, hvordan de lærer at reflektere over deres egen og deres families kulturelle baggrund og traditioner.

Både eleverne og de unge fortæller, at det betyder meget, at de taler om den etniske og sproglige mangfoldighed i skolen. Langt de fleste oplever, at etnisk og kulturel mangfoldighed kan være en styrke både i forhold til deres personlige trivsel på skolen, men også for deres forståelse af og tolerance over for andre kulturer. De giver udtryk for, at det er vigtigt at lære at omgås personer med en anden kulturel baggrund end deres egen. Mange har den oplevelse, at mangfoldigheden bliver brugt aktivt i undervisningen for at styrke elevernes viden og forståelse af hinandens baggrund, og at det er til gavn for samarbejdet med forældrene.

Samtidig med at eleverne og de unge tilkendegiver, at der findes potentielle ressourcer i den kulturelle og sproglige mangfoldighed i folkeskolen, giver de udtryk for, at dette ressourcensyn ikke er en selvfølge. Qua deres etniske minoritetsbaggrund synes eleverne og de unge, at de kan bidrage med forståelse af kulturelt komplekse samfund, og at det må være skolens pligt at inddrage forældrene på det grundlag. Som det fremgår af kapitel 2, oplever nogle af eleverne og de unge imidlertid, at deres forældre ikke inddrages, men tværtimod føler sig fremmede og ensomme i mødet med skolen – både af sproglige og kulturelle grunde.

En del elever efterlyser mere undervisning i kulturelle traditioner, som i højere grad kunne inkludere deres forældres perspektiv. Samtidig beklager nogle, at deres forældre har meget begrænset indflydelse på de kulturspecifikke begivenheder på skolerne, fx afholdelse af Eid. Nogle skoler giver de muslimske elever fri i forbindelse med højtiden, men fejrer ikke festen sammen med eleverne. Nogle klager over, at de skal fejre jul, mens deres heligtidage ikke fejres på tilsvarende måde. Eleverne fortæller, at forældreindflydelsen er mest markant i forbindelse med sociale arrangementer og skolefester, hvor forældrene kommer med mad fra deres hjemlande.

4.2 Kulturel rigdom

At tale om den kulturelle og sproglige mangfoldighed i skolen er bl.a. med til at gøre eleverne bevidste om, at de er ligeværdige mennesker.

"Det er godt med kulturel og sproglig mangfoldighed i skolen. Her på skolen taler vi om forskellige kulturer. Vi læser tekster, og på den måde ved vi meget mere om hinanden. Vi lærer noget nyt, som vi ikke vidste før. Vi har mange kulturer i klassen. Vi henviser til vores kultur, og vi giver slip på vores kultur. Selv om du tror på noget, som jeg ikke tror på, så er vi på en måde ens. Vi har en anden tankegang, men vi er ens alligevel. (...) Der kan være ulemper ved sproglig og kulturel mangfoldighed, hvis ikke man forstår hinanden. Hvis jeg fx siger, at jeg ikke må være med til skolefest om aftenen, vil der være nogen, som ikke kunne forstå det og fortolke det forkert. De vil tro, at alle er sådan. Man generaliserer i forhold til indvandrere." (Pige, folkeskolen)

En folkeskoleelev fortæller, hvordan det kunne være en fordel at udnytte de mange forskellige kulturer, herunder sprog, som etniske minoriteter repræsenterer på skolen. Hun ser sig selv og sine forældre som repræsentanter for en globaliseret verden. I hendes optik er det et problem, at danskere i for ringe grad er i kontakt med mennesker fra forskellige kulturer:

"Det er vigtigt at kunne sprog for at kunne forstå kulturer. Det ville være rigtig godt, hvis vi lærte arabisk i skolen. Det er måske sindssygt eller lidt langt ude, men det synes jeg. Så kunne vi bedre være i stand til at forstå den mellemøstlige kultur. Så ville der ikke være så mange problemer i verden, fordi vi ville kunne forstå hinanden. Jeg synes, at man i den danske folkeskole burde være bedre til at udnytte, at I kan så mange sprog – i hvert fald på skoler, hvor der er tosprogede elever (...) Vi skal kunne forstå mange sprog, og vi skal kunne forstå andres kulturer. Hvis hver dansker havde kontakt med én fra en anden kultur, så ville der ikke være så mange problemer. Man ville blive rig af viden om hinanden." (Pige, folkeskolen)

At det kan være positivt at sætte fokus på forskelligheder, mener bl.a. en gymnasieelev, der mindes et tema i folkeskolen, hvor der blev sat spot på de lande, som eleverne havde sproglig og kulturel tilknytning til:

"I 10. klasse havde vi sådan en temaugle om forskellige lande. Der skulle vi lave plancher. Det gav lidt mere viden om de forskellige lande. Det kan godt bidrage til at forbedre forståelsen, fordi det giver mere viden." (Dreng, gymnasiet)

Som et andet godt eksempel på, hvordan skolen kan arbejde konstruktivt med kultur og sprog nævner nogle folkeskoleelever et tema om ordsprog. Ved at fokusere på ordsprog fik man også fat på kulturelle forskelle, og eleverne lærte meget af at tænke på, hvorfor man sagde, som man gjorde:

"I klassen skal vi nogen gange tale om ordsprog, så kan man spørge om man har det på arabisk. Læreren siger: Hvad hedder det på arabisk? Jeg er ikke så skarp til ordsprog. Mange ordsprog på dansk og arabisk har den samme mening. Vi finder frem til, at man får noget nyt at vide." (En folkeskoleelev)

Endelig kan undervisningen i folkeskolen også støtte de tosprogede elever i deres søgen efter en egen mening og et ståsted, der ikke nødvendigvis er det samme som familiens.

"I næste uge har vi projektuge. Jeg vælger at skrive om æresdrab. Det er fordi, jeg er meget interesseret i det emne. Jeg er interesseret i virkelighedens emner. Jeg har læst en bog om Ghazala Khan. Også en der hedder 'Elskerinde i Allahs verden'. Jeg læser rigtig meget i den genre fra virkelighedens verden. Det hjælper mig til at forstå mig selv. Jeg får min egen viden om sådanne emner. Min viden kan være anderledes end min families. Det står ikke i Koranen, at man må dræbe et andet menneske. Man skal kunne gifte sig med den, man elsker. Jeg får nogle diskussioner med min familie. De mener ikke nødvendigvis det samme som mig. Jeg får min viden fra de bøger, vi læser i skolen. Jeg får et ståsted, som er mit eget." (Pige, folkeskolen)

Flere, både folkeskoleelever og unge, giver udtryk for, at den gode skole er en skole, der arbejder med kulturelle og sproglige problemstillinger, som den enkelte kan spejle sig i med det formål at få sit eget ståsted.

4.3 Netværk med ressourcer

Hovedparten af eleverne og de unge fortæller om et bredt og ressourcestærkt netværk, som de kan trække på, bl.a. for at få hjælp til lektierne. De forskellige udsagn om viser, at eleverne i høj grad forstår betydningen af lektiehjælp, og at de forstår at manøvrere mellem familie, slægtinge, venner, lektiecafé, ungdomsklub mv., så de får den bedst mulige hjælp.

Det siger sig selv, at ikke alle forældre kan hjælpe, og blandt dem som kan, foregår hjælpen ofte på modersmålet. Nogle elever har i vid udstrækning klaret lektierne selv, og nogle mener, at der burde være bedre muligheder for lektiehjælp.

"Der var en lektiecafé på skolen, hvor jeg tit fik hjælp. De hjalp mig fx med min blækregning. Begge mine forældre kunne dog hjælpe mig med fx matematik, for der behøver man ikke kunne det danske sprog." (Pige, handelsskolen)

"Hvis vi har noget svært i matematik, så hjælper min far. Min mor hjælper med dansk. Nogle gange prøver min lillebror på at hjælpe mig. (Dreng, 6. klasse)

"Mine forældre kan ikke hjælpe med lektier. Jeg får hjælp af to danske piger. De hjælper mig og min tvillingebror." (Dreng, folkeskolen)

"Jeg har gjort det meste selv, men hvis der var et svært projekt, gik jeg over til min fætter og kusine, for de er virkelig dygtige. De går på universitetet og er rigtig gode." (Dreng, handelsskolen)

"Jeg kunne godt bruge mere hjælp. Jeg lavede fx aldrig lektier derhjemme, for der var ikke nogen, der kunne hjælpe mig. Så jeg lavede kun det, jeg nåede i skolen, hvor læreren kunne hjælpe mig." (Dreng, handelsskolen)

Ud over hjælpen fra forældre, søskende og andre familiemedlemmer fortæller eleverne om muligheden for hjælp fra skolen, ungdomsklub og i forbindelse med forskellige fritidsaktiviteter. Nogle skoler har en decideret lektiecafé, på andre skoler er det faglærerne, der hjælper.

"Jeg gik i en klub i Taastrup, hvor en af pædagogerne hjalp mig med lektierne. Jeg har nemlig ikke nogen ældre søskende, der kan hjælpe mig. Men han var super god til det." (Pige, tandteknikeruddannelsen)

"Jeg var ikke så god til engelsk, men min mor hun hjalp mig, og så blev jeg bedre. Ungdomsskolen har også hjulpet mig med mine lektier." (Pige, handelsskolen)

4.4 Inkluderende fællesskaber

Ifølge eleverne og de unge er den store udfordring at bruge familiernes erfaringer samt sproglige og kulturelle forskelligheder som en ressource frem for at se dem som en mangel og et problem for samarbejde og læring. En reel inddragelse betyder, at forældrene er aktive medspillere, og i den position kan de påtage sig et øget ansvar.

Forskelligheden er netop det, der skaber mangfoldigheden i fællesskabet, og som bør udnyttes som en styrke for fællesskabet. Inkluderende fællesskaber udspringer af fælles traditioner på tværs af forskelligheder. Det er altså vigtigt, at skolen anerkender, at tosprogede forældre besidder en viden, som de formidler til deres børn, og som med fordel kan inddrages i undervisningen.

En konkret måde at styrke forældresamarbejdet på er fx at invitere forældrene til at deltage i undervisningen i deres børns klasser. Ved at inddrage de tosprogede forældre i skolens hverdag får de en reel mulighed for at følge med i undervisningen af deres børn og i klassens liv.

Under alle omstændigheder er en god dialog – uanset på hvilket sprog den foregår – et vigtigt element for elever, lærere og forældre, når det gælder at skabe inkluderende fællesskaber på skolen. Eleverne og de unges stemmer gør det tydeligt, at elevernes læringsprocesser hænger sammen med samspillet mellem skole og hjem. Derfor er det et kernespørgsmål, om samarbejdet mellem skole og hjem fungerer som læringsfremmende, eller om det eventuelt hæmmer læring.

4.5 Spørgsmål til overvejelse

- Hvilke erfaringer har skolen med at arbejde med etnisk og kulturel mangfoldighed i undervisningen?
- Hvad gør skolen for at undgå, at de tosprogede familiers sprog og kultur opfattes som en problematisk faktor?
- Hvordan kan skolen i praksis vise, at den opfatter de tosprogede familiers sprog og kultur som en berigende ressource i undervisningen og forældresamarbejdet?
- Hvad kan skolen gøre rent konkret for i højere grad at inkludere de tosprogede forældres viden og erfaringer som en ressource i skolearbejdet?
- Hvilken rolle bør de tosprogede elevers helligdage spille i skolens liv?
- Hvordan kan skolen skaffe sig overblik over, om eleverne har mulighed for lektiehjælp hjemme?

- Er der basis og mulighed for, at skolen skal tilbyde lektiehjælp?
- Hvordan kan tilbuddet om lektiehjælp formidles til forældrene som en vigtig del af en skoles læringstilbud?
- Hvordan samarbejder skolen med de tilbud i lokalområdet, hvor eleverne kan få lektiehjælp?

5. Nyttiggørelse af modersmål

Nyttiggør skolerne tosprogede familiers modersmål i samarbejdet med forældre? Bruges modersmålet aktivt som en ressource i undervisningen? Har skolen en åben tilgang til sproglig mangfoldighed, eller er der meget faste regler for, om og hvornår eleverne må tale modersmål?

Tosprogede har som et livsvilkår to eller flere sprog at forholde sig til i deres dagligdag, og det er en kendsgerning, at der tales mange forskellige sprog på danske folkeskoler. Sprogvalget er i høj grad betinget af, hvad samtalen handler om, hvem man taler med, og hvor samtalen foregår. Eleverne bruger overvejende dansk, når de taler om skolen og modersmål, når det handler om familie og dagligdag.

Spørgsmålet er, hvordan skolen forholder sig til de tosprogede elevers sprogbrug og sproglige forudsætninger? Ved skolen, hvilket sprog de tosprogede familier taler hjemme? Har skolen en legitim ret til at blande sig i det spørgsmål? Og anerkender skolen tosprogede forældres typiske ønske om, at deres børn skal kunne begå sig på modersmål og derfor taler det hjemme?

5.1 Modersmål som familiens sprog

Eleverne og de unges sprogvalg afhænger i høj grad af, hvor de befinder sig henne. Om de er i skole, hjemme eller sammen med kammerater i fritiden. Også inden for skolens rammer skifter mange elever sprog, alt efter om de har undervisning eller frikvarter. Men overordnet set er der ingen tvivl om, at sproget i skolen er dansk, og at det primære sprog hjemme for de fleste er modersmål – også selvom det ikke altid er det sprog, eleverne behersker bedst. Men mange tosprogede forældre vil gerne fastholde modersmålet som familiens sprog.

"Jeg taler arabisk derhjemme, men jeg er ikke så god til det. Min søster er nogle gange tolk mellem min far og mig. Jeg taler dansk med mine søskende." (Dreng, gymnasiet)

"Jeg taler kun arabisk med dem, som ikke kan forstå dansk. Det danske er også lettere end mit eget modersmål. Hvis jeg kan tale dansk, gør jeg det. Selvom det danske er lettere, så prøver min forældre at gøre mig opmærksom på, at jeg skal tale mit modersmål. Det er mindst ligeså vigtigt for mig at vedligeholde mit modersmål. Det er lige så vigtigt som dansk." (En folkeskoleelev).

Ud over brugen af forskellige sprog i skole og hjemme afhænger sprogvalget også af emne og social sammenhæng. I nogle situationer mikses flere sprog.

"Når vi får gæster, og når mine bedsteforældre er på besøg, taler vi ikke dansk." (Pige, handelsskolen)

"Hvis det handler om skole, fx karakter osv., så kan jeg slet ikke forklare det på pakistansk. Men dagligdagssnak er på pakistansk derhjemme." (Pige, gymnasiet).

"Derhjemme taler jeg mest dansk, men også arabisk. Nogle gange taler jeg dansk med mine forældre derhjemme, men jeg blander det med arabisk og fortsætter på dansk og slutter måske på arabisk." (En folkeskoleelev)

Det er dog ikke alle, der synes, at det er nemmest at tale om skole, lektier mv. på dansk. Nogle nævner, at det er en fordel at få lov til at bruge modersmålet i skolen, fordi det kan lette forståelsen af det faglige indhold:

"Jeg taler mere arabisk nu. Jeg taler arabisk med mine venner her på teknisk skole. Der var ikke så mange arabere på min folkeskole, derfor blev jeg nødt til at tale dansk. Vi taler fx om lektierne sammen på arabisk, for det er tit lettere at forstå end på dansk." (Pige, teknisk skole).

De tosprogede forældres ønske om at holde modersmålet i live i familien understreger, hvor stærk en identitetsmarkør sproget er. Både i forhold til hvordan man selv og andre opfatter én.

"Jeg synes, det er vigtigt at kunne sit modersmål. Det definerer, hvor man kommer fra, ens kultur og sine rødder. Hvis jeg ikke kunne afghansk, ville jeg ikke kunne kalde mig afghaner. Det er også vigtigt i forhold til min familie. Modersmål beskriver, hvor man kommer fra, og hvem man er." (Dreng, gymnasiet)

5.2 Skolens sprog er dansk

Elever og unge fortæller samstemmende, at skolens sprog er dansk, og at deres modersmål kun i meget begrænset omfang inddrages i undervisningen. De fleste elever er indforståede med, at der skal tales dansk i timerne, men i frikvartererne vil de gerne frit kunne tale deres modersmål med kammerater med samme sprog.

"Altså, vi skal selvfølgelig snakke dansk her på skolen. Vi skal snakke det i timerne og også udenfor. Det står ikke skrevet, men sådan er det. I timerne er det helt i orden, at vi skal snakke dansk, men i frikvartererne, der synes jeg, at vi godt må tale vores sprog." (En folkeskoleelev)

"Jeg synes ikke, lærerne skal blande sig, hvis man taler arabisk i frikvartererne, men hvis man sidder og taler arabisk i timerne, så skal de selvfølgelig blande sig. Så skal de sige til eleverne: I skal snakke dansk herinde, men i pauserne, der synes jeg ikke, de skulle blande sig." (En ung)

Generelt omtaler eleverne stort set ingen lærere, der forstår at bruge modersmål som redskab i fagene.

"Det blev ikke brugt i undervisningen, at vi har forskellige sprog." (Pige, gymnasiet)

Dansk er altså sproget i skolen. Eleverne opfordres til at tale så meget dansk som muligt både i skolen og uden for skolen. Eleverne fortæller, at lærerne synes, at de skal tale dansk, fordi det er svært for dem at have flere sprog i brug. En del elever siger, at lærerne kan mærke, hvor meget dansk de taler derhjemme, og at de kan bedømme deres faglige standpunkt i forhold til, hvor meget dansk eleverne taler i al almindelighed.

5.3 Dansk eller modersmål i hjemmet?

På trods af at skolens sprog er dansk, møder eleverne og de unge lærere, som mener, at det er vigtigt, at de holder fast i deres modersmål – eller som ikke forsøger at påvirke sproget i hjemmet.

"Vores lærer synes, det er godt, at vi snakker tamilsk derhjemme, så vi bevarer sproget." (Dreng, 7. klasse)

"Mine lærere har aldrig blandet sig i, hvilket sprog jeg talte derhjemme." (En ung)

Udsagnene viser imidlertid en tendens til, at ikke alle lærere nøjes med at definere, hvilket sprog der bruges i skolen, men også forsøger at få indflydelse på, hvilket sprog der tales i hjemmet.

"Ja, de [skolen] har ofte fortalt mig, at man skal tale dansk derhjemme, og når man er sammen med sine venner. Det har de sagt i alle de små klasser." (Dreng, teknisk skole)

"Min dansklærer, hun respekterede mange gange ikke mit sprog. Hun sagde: Jeg synes, du skulle snakke dansk derhjemme med dine forældre, fordi du bor i et dansk land. Så plejede jeg at sige til hende: Ved du hvad, det er slet ikke noget, du skal blande dig i. Mine forældre kan ikke snakke dansk. Hvad vil du have, jeg skal gøre?" (En ung).

Lige såvel som eleverne og de unge gerne vil kunne bruge modersmål i skolens frikvarterer og pauser, synes de ikke, at skolen skal blande sig i, hvilket sprog familien taler i hjemmet. Det opleves som utidig indblanding i familiernes privatsfære, og de unge retter sig ikke nødvendigvis efter rådet om at tale dansk hjemme.

"De fortalte mig tit, at jeg skulle tale dansk derhjemme. At det var vigtigt for min udvikling. Jeg sagde altid bare ok, men jeg gjorde det aldrig." (En ung)

"De troede, at jeg talte dansk derhjemme, så sagde jeg, at det gjorde jeg ikke. Så fortalte de, at jeg også skulle tale dansk derhjemme, men det er jeg altså ligeglad med. Det skal de ikke bestemme." (En ung)

Udsagnene om, at skolen ikke bør blande sig i sproget hjemmefra, afspejler mere eller mindre direkte, at mange tosprogede forældre er uenige i skolens anbefaling af at tale dansk i familien.

"Mine forældre er uenige [med skolen], for de mener, at man glemmer sit eget sprog, hvis man ikke taler det hjemme." (En folkeskoleelev)

Herudover er der også nogle, som giver udtryk for, at der er en sammenhæng mellem deres sprogkompetence på modersmålet og på dansk:

"Jeg tror, der er sammenhæng mellem, hvor god man er til sit modersmål og så til dansk." (En folkeskoleelev)

Nogle lærere råder eleverne til at tale dansk hjemme for deres forældres skyld. De siger, at forældrene lærer dansk, hvis de gør det. Disse børn opfordres så at sige til at opdrage forældrene til at tale dansk i stedet for deres modersmål.

"Det er også derfor, at lærerne gerne vil have, at vi skal tale dansk. Det er for vores forældres skyld. På skolen synes de, at vi skal tale dansk derhjemme. Ikke for vores skyld, men for vores forældres skyld. Vi er født her i Danmark. Vi har talt dansk. Vi har nemt ved det. Men det har vores forældre ikke. De er kommet her til Danmark. De er arbejdsløse og sådan noget. Det er derfor lærerne synes, at vi skal tale mere dansk derhjemme." (En folkeskoleelev)

Presset på eleverne og de unge om ikke at tale modersmålet kan også gælde for samværet med venner i fritiden. Yderligheden er, hvis lærere vil definere, hvem eleverne skal være sammen med i fritiden:

"En af lærerne sagde engang til mig, at jeg ikke måtte gå med en anden arabisk dreng, fordi vi så hele tiden talte arabisk. Så måtte jeg ikke lege med ham i tre uger." (Dreng, 6. klasse)

Gennemgående siger eleverne, at deres lærere ved, hvilket sprog der tales i hjemmet. Men det er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at eleverne føler, at lærerne billiger, at de fx modtager modersmålsundervisning.

"Jeg er usikker på, om mine lærere ved, at jeg går i arabisk skole, og jeg tror ikke, at de interesserer sig for det. Jeg tror ikke, at de bryder sig om, at jeg går der. Jeg ved ikke hvorfor, men jeg synes, at det er vigtigt, at jeg lærer arabisk alligevel. Det synes min far og mor også." (En folkeskoleelev)

5.4 En mere vægtig stemme til forældrene

Et vigtigt element i at styrke samarbejdet med de tosprogede forældre er, at skolen kender til elevernes og deres familiers sproglige baggrund og dermed det sprog, de identificerer sig med. Samtidig er det afgørende, at samarbejdet karakteriseres ved åbenhed om de potentialer, der ligger i at inddrage modersmålene som en ressource i skolearbejdet.

En måde at give forældrene en mere vægtig stemme i samarbejdet kan være, at skolen formulerer strategier for, hvordan familiernes modersmål kan nyttiggøres i mødet mellem skolen og forældrene. Selv om forældrene ikke mestrer det danske sprog, er det vigtigt, at eleverne gennem dialog med deres forældre på modersmålet reflekterer deres erfaringer og oplevelser. Lærerne må derfor opfordre både elever og forældre til – uanset på hvilket sprog – at stille spørgsmål til, hvad der sker på skolen. På den måde har forældrene en mulighed for at sammenligne den danske folkeskole med egne erfaringer og forestillinger om skolen.

Elevernes og de unges udsagn viser, at skolen kun i ret begrænset omfang nyttiggør deres tosprogethed i skolearbejdet. De refererer heller ikke til samtaler mellem skolen og deres forældre om, hvordan skolen varetager familiernes sproglige forudsætninger. Man kan derfor opfordre skolerne til at styrke dialogen med de tosprogede forældre om samspillet mellem andetsproget dansk og de respektive modersmål samt overvejelserne om, hvordan skolen håndterer dette samspil.

5.5 Inddragelse eller opdragelse?

Både eleverne og de unge efterlyser en større åbenhed i forhold til sprog og kultur.

Det er en udfordring for skolen i højere grad at inddrage elevernes modersmål og sproglige kompetence som redskab i undervisningen. Det betyder, at skolen i højere grad bør anskue de sproglige og kulturelle forskelle som en ressource og en berigelse frem for som et problem og en hindring for samarbejde og læring. Samtidig ligger initiativet til at informere forældrene om, hvordan man arbejder med sproglig mangfoldighed hos skolen.

Det er vigtigt, at skolens samarbejde med forældrene generelt har karakter af inddragelse frem for opdragelse. I nogle tilfælde kan skolen naturligvis have en legitim opdragende funktion over for forældre – hvis børnene fx ikke

læser lektier, kommer i skole uden morgenmad, ikke er udsovede mv. Men hvis tosprogede forældre skal påtage sig et øget ansvar for deres børns skolegang, er det vigtigt at prioritere inddragelse højt. Heri ligger også en anerkendelse af, at det bør være forældrenes frie ret at vælge, hvilket sprog de vil anvende som familiens sprog.

Gennemgående fortæller eleverne og de unge, at de både fra lærere og forældre får ret firkantede regler for, hvordan og hvor de skal bruge deres to sprog. Beskeden er, at de skal tale dansk i skolen og deres modersmål hjemme. Det lyder enkelt, men bliver nemt kompliceret i skolen, hvor de deler sprog med mange af deres klassekammerater. Modstridende hensyn spiller ind: Hensynet til at alle kan være med i samtalen og muligheden for – både i undervisningen og i frikvartererne – frit at veksle mellem sprogene, når de taler med kammerater med samme modersmål. Reglen om dansk i skolen og modersmålet hjemme er derfor en kompliceret regel i al sin enkelhed.

De tosprogede elevers sproglige hverdag er ikke præget af to eller flere skarpt adskilte sprog, men af et kontinuum af faste udtryk, mellemformer og sprogskift som varierer fra situation til situation. Denne mere brogede sproglige virkelighed vil selvfølgelig også præge skolegangen.

Eleverne og de unge fortæller, at skolen kan blive meget bedre til at bruge deres sproglige forudsætninger som en styrke og en ressource. At det i dag sker i forholdsvis begrænset omfang, skyldes formentlig en vis usikkerhed om, hvordan det kan gøres i praksis. Under alle omstændigheder oplever både elever og forældre alle de små skridt, der tages, som fx oversættelse af informationer, tolkning, tosprogede lærere samt gruppearbejde, hvor det er legitimt at tale modersmålet, som positive tiltag.

5.6 Spørgsmål til overvejelse

- Hvordan kan skolen/lærerne gøre sig bekendt med, hvilket sprog de tosprogede elever taler hjemme?
- Hvilke emner og hvilke situationer forbinder skolens elever med hhv. dansk og modersmål? I hvilke situationer foretrækker de det ene sprog frem for det andet?
- Er der behov for at skolen udvikler en mere differentieret holdning over for elevernes sprog?
- Hvornår – og hvor – skal skolens elever tale dansk?
- Hvornår kan eleverne drage nytte af deres modersmål, og i hvilke situationer er det hensigtsmæssigt for eleverne at tale sammen på modersmål?
- Hvordan kan elevernes modersmål inddrages aktivt som et redskab i fagundervisningen?
- Hvordan kan skolen formidle til forældrene, hvordan skolen arbejder med nyttiggørelse af elevernes modersmål?
- Hvordan kan forældrenes sproglige kompetence inddrages i skolearbejdet?